

Шифріна Н.І., к.ек.н., доцент,
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця

ВИЗНАЧЕННЯ ПРИОРИТЕТНОГО МЕТОДИЧНОГО АПАРАТУ ФІНАНСОВОЇ ОЦІНКИ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Стаття присвячена визначенню пріоритетного методичного апарату фінансової оцінки промислового підприємства на основі зіставлення експрес-, коефіцієнтного аналізу і комплексної діагностики за атрибутивними критеріальними ознаками.

Ключові слова: фінансова оцінка, експрес-аналіз, коефіцієнтний аналіз, комплексний аналіз.

The article is devoted to the definition of the priority methodical apparatus of the financial evaluation of the industrial enterprise on the basis of comparison of express, coefficient analysis and complex diagnostics on the attributive criterion features.

Key words: financial evaluation, express analysis, coefficient analysis, complex analysis.

Статья посвящена определению пріоритетного методического аппарата финансовой оценки промышленного предприятия на основе сопоставления экспресс, коэффициентного анализа и комплексной диагностики по атрибутивным критеріальным признакам.

Ключевые слова: финансовая оценка, экспресс-анализ, коэффициентный анализ, комплексный анализ.

Вступ. В нестабільних і непередбачуваних умовах сучасної України: постійної зміни економічної кон'юнктури, падіння платоспроможного попиту, зниження інвестиційної активності та ін., одним з головних напрямів аналітичної роботи промислового підприємства є адекватна фінансова оцінка його діяльності та резервів. Керівництво зацікавлене у докладному аналізі фінансових потоків, щоб на основі одержаної інформації приймати управлінські рішення, які регулюватимуть формування фінансових ресурсів і впливатимуть на їх ефективне використання.

Аналіз останніх досліджень. Питання діагностики фінансової оцінки підприємств знаходить відображення в роботах вітчизняних і зарубіжних науковців і практиків. Зокрема, Н. П. Шморгун й І. В. Головка, зосереджуються на технічній стороні фінансових обчислень, виведенні формул і висвітленні методики їх застосування під час визначення фінансових характеристик підприємства [1]; Л. Т. Гіляровська і А. А. Вехорева досліджують фактори фінансової стійкості [2]; Н. М. Горицька концентрує увагу на структурі фінансового аналізу [3]; Ю. С. Цал-Цалко розроблено різноманітні підходи

застосування методів багатофакторного статистичного аналізу для фінансової оцінки підприємств [4]. На особливу увагу заслуговують методологічні системи й інструментарій фінансового управління підприємством розглянуті І. А. Бланком [5] та ін.

Дослідження показують, що ретельний вибір методичного апарату аналізу і проведення на його основі адекватної фінансової оцінки, є однією з основних проблем більшості вітчизняних промислових підприємств, що обумовлює актуальність подальших досліджень у цьому напрямку.

Методика досліджень. Виявлення суджень групи експертів щодо ранжирування і попарної оцінки атрибутивних критеріїв та альтернатив за рівнями економічної значущості методом аналізу ієрархій Т. Сааті, з'ясування більш пріоритетного напрямку фінансової оцінки промислового підприємства на основі зіставлення експрес-, коефіцієнтного аналізу і комплексної діагностики за відібраними критеріальними ознаками.

Постановка завдання. Дослідження вагомості атрибутивних критеріїв, які є індикатором якості отриманої фінансової інформації. Визначення на їх основі пріоритетного методичного апарату фінансової оцінки промислового підприємства.

Результати досліджень. Сучасна теорія і практика пропонує багато методик оцінки фінансового стану підприємства, які можна представити у вигляді трьох основних напрямів дослідження: експрес, деталізованого (коефіцієнтного) і комплексного аналізу.

Експрес-аналіз (ЕА). Дозволяє отримати огляд результатів роботи підприємства на основі вивчення абсолютних даних бухгалтерської звітності. Може проводитися як окремий та як попередній етап фінансової оцінки. Сутність даного виду аналізу полягає в можливості швидко дати загальну оцінку роботі підприємства, але без розкриття внутрішнього змісту кожного фактору, що вплинули на формування окремих показників [1, с. 112].

Деталізований (коефіцієнтний) фінансовий аналіз (ДА). Являє собою розрахунок абсолютних і відносних фінансових показників, які характеризують стан і тенденції розвитку підприємства за основними напрямками дослідження. Деталізація аналітичних процедур може бути досягнута за рахунок залучення більш якісної інформаційної бази, порівняння отриманих результатів з нормативними або базисними величинами. Деталізований аналіз припускає як всебічне дослідження поточного положення (ретроспективний аналіз) фінансової оцінки підприємства, так і його проєкції на перспективу.

Ретроспективний аналіз міститься в ідентифікації поточного положення підприємства за рахунок зіставлення кожної позиції показників із попереднім періодом або планом (вертикальний і горизонтальний аналіз) і визначенні відносних показників (коефіцієнтів) за основними напрямками дослідження: майновий стан, ліквідність, платоспроможність, фінансова незалежність,

прибутковість та рентабельність, ділова та ринкова активність й ін. Цей метод дозволяє отримати більш детальну характеристику фінансової оцінки досліджуваного підприємства і виявити зміни показників в просторово-часовому аспекті.

Перспективний аналіз роботи підприємства передбачає визначення основних тенденцій динаміки аналізованого об'єкту і, на їх основі, прогнозування фінансового положення у майбутньому. Цей вид аналізу використовується для рішення задач стратегічного управління. Перелік даних, що прогнозуються, може варіювати від побудови прогнозної звітності до більш локального випадку – прогнозу окремих показників (об'єм реалізації, прибуток, рентабельність, податкове навантаження, оборотність, та ін.).

Комплексний фінансовий аналіз (КА). Сутність цієї методики полягає у формуванні групи показників, які у сукупності повинні відповідати вимогам комплексної характеристики поточного стану підприємства та перспективам його подальшого розвитку. Відібрані показники компонується в єдиний інтегральний фінансовий показник.

Вперше така методика була розроблена і використана для з'ясування загрози банкрутства на підприємствах під час Великої депресії у США. Надалі, з розвитком суспільства, економіки й фінансів метод постійно удосконалювався і його застосування було поширено на інші області – комплексне рейтингове оцінювання, визначення фінансово-економічного стану підприємств і організацій та ін.

Таким чином комплексний фінансовий аналіз в основному використовується для визначення фінансово-економічного стану, комплексної рейтингової оцінки й імовірності банкрутства досліджуваного підприємства.

Ретельний вибір того чи іншого напрямку оцінки фінансового стану підприємства залежить від очікування отримання результату у вигляді фінансової інформації, корисність якої оцінюється рядом атрибутивних (не маючих кількісного виразу) критеріїв: достовірністю (ДС), що визначається правдивістю та нейтральністю, тобто відсутністю помилок і пристрастних оцінок, а також припускає можливість перевірки; доречністю (ДР), яка означає значимість змісту інформації для користувачів; своєчасністю (СЧ), тобто відповідністю періоду часу потреби; зрозумілістю (ЗР) та можливістю інтерпретування; доступністю (ДТ), що припускає можливість одержання необхідних даних; порівнянністю (ПР), тобто спроможністю зіставлення із аналогічною інформацією; економічною ефективністю ЕЕ, яка означає що витрати на одержання фінансової інформації не повинні перевищувати економічний ефект від її використання [2, С. 38-39; 3, с. 31; 4, с. 82; 5, С. 62-64].

Таким чином задача вибору пріоритетного методичного апарату фінансової оцінки промислового підприємства на основі атрибутивних критеріїв відноситься до багатокритеріальних.

Нестачу кількісної інформації пропонується заповнити за допомогою методики експертного опитування. До експертної групи було відібрано методом анкетування десять користувачів фінансової інформації, які мають відповідну кваліфікацію, в значній мірі володіють досвідом фінансових обчислень та практикою прийняття на їх основі управлінських рішень. Ступень погодженості суджень експертів перевірено за допомогою ранжирування критеріїв (табл. 1).

Також ступень погодженості експертів визначено на основі коефіцієнту конкордації за формулою [6, с. 316]:

$$\hat{E}_i = \frac{S}{\frac{1}{12}[m^2(r^3 - r)]}, \hat{E}_i = \frac{2594}{\frac{1}{12} \cdot 10^2 \cdot (7^3 - 7)} = 0,926, S = \sum_i^m (C_i - \bar{N})^2$$

де C_i – сума рангів, поставлена усіма експертами i -ої альтернативи; \bar{N} – середнє арифметичне сум рангів; m – число експертів; r – кількість альтернатив.

Значущість отриманого значення коефіцієнту конкордації (K_k) оцінюється критерієм χ^2 (число ступенів свободи дорівнює числу факторних ознак за відрахуванням одиниці) [6, с. 319]:

$$\chi^2 = \frac{S}{\frac{1}{12}[mr(r+1)]}, \chi^2 = \frac{2594}{\frac{1}{12}[10 \cdot 7 \cdot (7+1)]} = 55,66.$$

Таблиця 1

Результати ранжирування критеріїв

Експерти	Критерії							Сума	Середнє
	ДС	ДР	СЧ	ЗР	ДТ	ПР	ЕЕ		
1	7	6	4	3	2	5	1	28	4
2	6	7	3	5	2	4	1	28	4
3	7	6	4	3	2	5	1	28	4
4	7	6	3	4	1	5	2	28	4
5	6	7	4	3	2	5	1	28	4
6	7	6	4	3	2	5	1	28	4
7	7	6	4	3	2	5	1	28	4
8	7	5	4	1	3	6	2	28	4
9	7	6	4	3	2	5	1	28	4
10	7	6	4	3	2	5	1	28	4
Сума	68	61	38	31	20	50	12	280	40
Відхилення від середнього	28	21	-2	-9	-20	10	-28	-	-
Квадрат відхилення	784	441	4	81	400	100	784	2594	-

Отримане значення $\chi^2 = 55,66$ перевищує табличне $\chi^2 = 12,59$ для $\alpha = 0,05$, що дозволяє зробити висновок: K_k значимий і існує висока ступінь погодженості експертів.

Для визначення пріоритетного методичного апарату фінансової оцінки промислових підприємств вважається за доцільне використання методу аналізу ієрархій (метод Сааті), що запропонований американським вченим Томасом Сааті [7]. Структуризація розрахунків має вигляд ієрархічної структури із рівнями: загальна мета, критерії, альтернативи (рис. 1).

Сутність методу полягає в попарному зіставленні елементів кожного рівня, шляхом отримання експертних суджень, тобто присвоєння кожним експертом визначеного балу у межах шкали (від 1 – рівноцінність до 9 – найвища перевага) відповідно його думки про значущість кожного з запропонованих критеріїв. Результат попарних зіставлень фіксується в таблиці (матриці) у вигляді простого дроби. Наприклад, на пересіченні строки ДС (достовірність) і стовпця ПР (порівнянність) фіксується дріб 7/1, це виражає думку експерта, що критерій ДС переважає значущість ПР в 7 разів. Далі прості дроби переводяться у десяткові, підраховуються суми по строках і визначається вага (значущість) елемента кожного рівня.

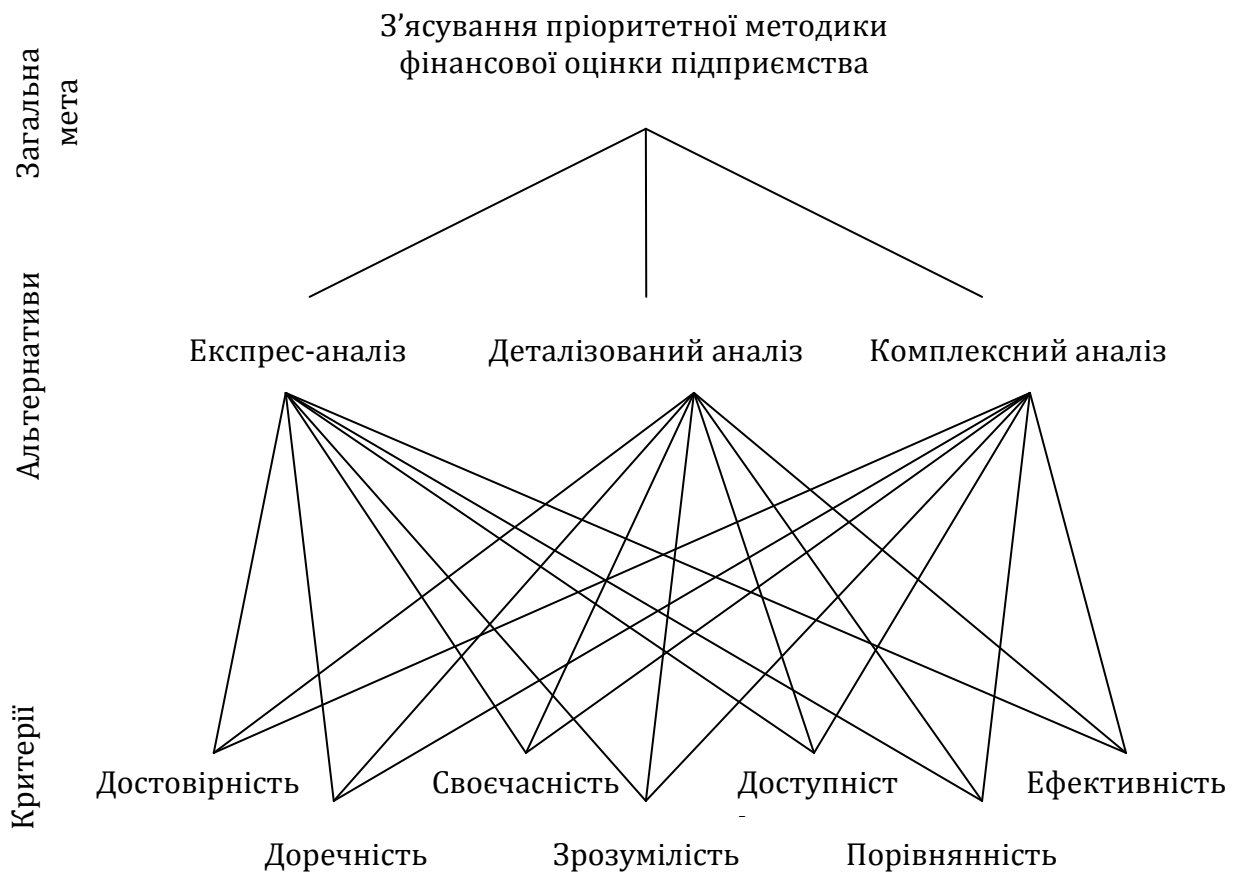

Рис. 1. Ієрархічна структура дослідження

На нижчому рівні ієрархічної схеми з'ясовується вага (значущість) критеріїв і порівнюються задані альтернативи окремо за кожним показником (Табл. 2).

Таблиця 2

Результати опитування експертів

Критерії	Альтернативи	Середнє значення	Медіана
Достовірність	ЕА	0,33	0,325
	ДА	0,61	0,605
	КА	0,07	0,07
Доречність	ЕА	0,06	0,06
	ДА	0,56	0,57
	КА	0,38	0,375
Своєчасність	ЕА	0,57	0,6
	ДА	0,22	0,2
	КА	0,21	0,2
Зрозумілість	ЕА	0,24	0,25
	ДА	0,09	0,085
	КА	0,66	0,67
Доступність	ЕА	0,33	0,335
	ДА	0,10	0,09
	КА	0,57	0,59
Порівнянність	ЕА	0,06	0,06
	ДА	0,52	0,545
	КА	0,42	0,405
Економічна Ефективність	ЕА	0,47	0,495
	ДА	0,08	0,07
	КА	0,46	0,445

Для з'ясування спільної думки експертів застосовується розрахунок середньої арифметичної або медіани. Визначення більш пріоритетного варіанту здійснюється за допомогою зваженої суми (Табл. 3).

Таблиця 3

Визначення оптимального варіанту оцінки фінансового стану

	ДС	ДР	СЧ	ЗР	ДТ	ПР	ЕЕ	Зважена сума
ЕА	0,325	0,06	0,6	0,25	0,335	0,06	0,495	0,236
ДА	0,605	0,57	0,2	0,085	0,09	0,545	0,07	0,459
КА	0,07	0,375	0,2	0,67	0,59	0,405	0,445	0,294
Вага	0,31	0,24	0,11	0,07	0,05	0,185	0,02	

За результатами проведеного дослідження найбільш вагомими визначені критерії: достовірність (31%), доречність (24%), порівнянність (18,5%). Майже не вплинули на результати дослідження, за рахунок низької вагомості, критерії: доступність (5%) і ефективність (2%). У відповідності до проаналізованих переваг більш пріоритетним напрямом фінансової оцінки промислового підприємства доцільно вважати методіку деталізованого (коефіцієнтного) аналізу (45,9%).

Висновки. Незважаючи на отримані досягнення й результати розробок в області фінансової оцінки промислових підприємств у цей час доводиться констатувати, що оцінка ефективності використання фінансових ресурсів у коротко-, середньо- і довгостроковій перспективі із прийнятною довірчою ймовірністю має потребу в подальших розробках і практичному апробуванні.

Таким чином, подальші дослідження й розробки методів діагностики фінансового стану промислових підприємств України з метою додання їм більшої інформативності, універсальності й поряд із цим поглибленого обліку факторів кожного конкретного виробництва правомірно вважати актуальними та своєчасними.

Список використаних джерел

1. Экономический анализ: ситуации, тесты, примеры, задачи, выбор оптимальных решений, финансовое прогнозирование: Учеб. Пособие / Под ред. М. И. Баканова, А. Д. Шеремета. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 656 с.
2. Гиляровская Л. Т. Анализ и оценка финансовой устойчивости коммерческого предприятия / Л. Т. Гиляровская, А. А. Вехорева. – СПб. : Питер, 2003. – 256 с.
3. Горицкая Н. Финансовый анализ. Общие положения / Н. Горицкая // Бухгалтерия Налоги Бизнес. – 2006. – № 31. – С. 30–34.
4. Цал-Цалко Ю. С. Статистичний аналіз фінансової звітності: теорія практика та інтерпретація. – Монографія. – Житомир: Житомирський державний технологічний університет, 2004. – 506 с.
5. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента. Т.1. / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, 1999. – 592 с.
6. Венецкий И. Г. Основные математико-статистические понятия и формулы в экономическом анализе: Справочник / И. Г. Венецкий, В. И. Венецкая. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Статистика, 1979. – 447 с.
7. Саати Т. Принятие решение. Метод анализа иерархий: Пер. с англ. – М. : Радио и связь, 1993. – 278 с.